

Ульф Старк

Маленька книжка про любов

Зміст

1. Розмова з вентилятором
2. Іспит з любові
3. «Агов! Ялинки тут!»
4. Пахощі вищого світу
5. Танець зі шваброю
6. Скелет у шафі
7. Ви знаєте чого нам хочеться
8. Париж міститься прямисінько над Ельсиною головою
9. Незначна воєнна травма
10. Губна гармошка, ковзани ... і ще дещо
11. Майор Будь-ласка

Розмова з вентилятором

Мама й тато назвали мене Фредом*.

Але це не допомогло. Почалася війна. І татові довелося поїхати з дому і оберігати кордон десь далеко на півночі. Мама плела рукавиці та шкарпетки, щоб він не мерз, бо зима видалася дуже холодна. Коли ми дихали, то з рота хмарами випливала пара. А дорогою до школи під носом виростили бурульки, що розтавали аж після першого уроку.

Я поставив тата на полиці кахляної груби, щоб він відчув тепло. Власне, не тата, а його фотографію. На голові в нього був негарний формений кашкет, а в роті – люлька. Здавалося, він намагався усміхнутися.

– Усе буде гаразд, – мовив я. — Скоро ти повернешся, ось побачиш.

Він не відповів. Але я все одно з ним говорив.

– До речі, я вже знаю, що подарую тобі на Різдво, – сказав я, щоб хоч трохи його підбадьорити.

Потім я поставив поруч з його фотографією мамину, аби тато не почувався самотнім. На фото мама усміхається, бо в неї в животі сиджу я.

Тоді мені здалося, що в тата трішки смикнувся кутик рота.

– Гляди, не загуби люльку, – сказав я.

– З ким ти говориш? – крикнула мама з передпокою.

– З татом, – відповів я.

– Чудово, – мовила вона. – Скажи йому, нехай швидше повертається додому.

Мама зайшла у велику кімнату й поцілувала мене в чоло. Вона вже була взута у високі чорні чоботи зі шнурками. І одягнена в уніформу з металевими гудзиками. Бо тепер мама працювала кондуктором трамвая, щоб нам вистачало грошей.

– Не перестарайся, – сказала вона. – І не забудь вчасно піти до школи.

– Атож, – відповів я. – Мені лише треба ще дещо зробити.

Я пішов у гардеробну кімнату. Світла не запалював. А в дверях залишив невелику шпарину. Там мені було добре чути, як у вентиляторі шумить вітер. На підлозі стояли татові святкові черевики, готові закружляти в танці, щойно тато засуне у них ноги. Над черевиками висів гарний костюм, темно-синій, у вузьку світлу смужку. А на полиці лежав капелюх, очікуючи, коли тато вдягне його на свій вимитий причесаний чуб.

Коли я в напівтемряві примружив очі, то ніби побачив його на повен зріст.

– Хочеш почути таємницю? – пошепки спитав я.

– Ну, звісно, старий, – прошумів тато з вентилятора.

– Я люблю Ельсу з нашого класу.

– О-о, – прошурхотів він. – Любов – це вагоме слово.

– Знаю, – мовив я. – Я трохи закоханий. Принаймні дуже багато думаю про неї. І мені стає тепло, щойно її побачу.

– Добре, – сказав він. – У такий холод це аж ніяк не зайве.

– Так, – сказав я. – Але ти нікому не скажеш? Бо ніхто про це не знає. Навіть Оскар. І вона також. Тобто Ельса.

– Та я й не писну, – відповів він.

– Обіцяєш?

– Є шведи, що вміють мовчати, – сказав він.

Між капелюхом і костюмом немовби зависла невидима усмішка. А це свідчило про те, що він і справді не збирався роздзвонювати новину про мою любов нікому, тим паче чужим людям.

– Бувай, – мовив я. – Мені треба бігти. У нас сьогодні іспит з математики. Тож краще не запізнюватися.

– Та певна річ. Щастя тобі, – прошуміло востаннє з вентилятора.

Як приємно було говорити з татом, навіть якщо тепер замість його голосу до мене долинав лише шум із вентилятора в гардеробній кімнаті. Він будь-чию любов сприймав усерйоз. Він не молів дурниць тільки тому, що людина ще зовсім юна.

Іспит з любові

Я чув, як у мене за спиною сопів Оскар. Він мій найкращий друг. Він ненавидить математику. Не так, як я. У мене це улюблений предмет. Я вже впорався з числами і заховав у пенал ручку та лінійку. На душі було спокійно. Потім я подивився на Ельсу й відчув тепло. Вона сиділа поруч і гризла свою ручку. Втупила очі в папір у клітинку, а брови насупила так, ніби не могла чогось обчислити.

Я ж силкувався збагнути, за що люблю її, а не, скажімо, Інгрід чи Анн-Марі. Більшість у нашому класі сказали б, що ці дівчата симпатичніші. І самі Інгрід та Анн-Марі вважають себе красунями. Вони належать до тих дівчат, із яких малюють картини. А от Ельса – сильна і з кучерявим каштановим волоссям, що завжди неначе наелектризоване.

До того ж вона гугнявить.

Та все ж мені стає тепло лише тоді, як я дивлюся на неї, а не на якусь іншу дівчину. Чого воно так?

Ельса має одну-єдину особливість: коли вона міряється з кимось силою рук, то неодмінно перемагає. Бо виявляється сильнішою. Одного разу вона поборолла Конрада, що вважав себе найдужчим у класі. Навіть запевняв усіх, що програв навмисне, бо вона дівчина. Але ніхто йому не повірив. Відтоді він її не терпить.

Хоча я люблю її не за те, що вона перемагає, коли міряється силою рук. Цього так просто не поясниш. Коли я знову звів на неї очі, щоб придивитися, чи не оминув я, бува, чогось іще, то мій погляд ковзнув з її наелектризованого волосся униз, прямисінько в зошит із математики. Я відразу побачив, що там помилка.

І зрозумів, чого в неї такий занепокоєний вигляд. То було через п'ятірку. Через простеньке ділення на п'ять. Я вирвав зі свого зошита сторінку й написав: «Число, поділене на 5 = 308». Потім кілька разів згорнув його так, що вийшов малесенький пакетик, схожий на різдвяний подарунок, якого вона отримає задалегідь. Я спробував намалювати нулик, подібний на серце, на який приємно було дивитися. Я уявив собі, як вона усміхнеться до мене на перерві. Це було єдине, чого я хотів: розвеселити її!

Але тоді я не взяв до уваги одне. Те, що від любові людина стає страшенно незграбною. Коли я хотів покласти папірець Ельсі на парту, то ненароком зачепив ліктем пенал, і він гупнув додолу, як ручна граната.

Усі подивилися на мене. Вони дивилися на простягнену руку і на папірець, стиснутий між великим і вказівним пальцями. Вчителька також дивилася.

– Фреде! Що там таке? – спитала вона.

– Як що? – озвався я.

І тут же впустив папірець. Але це не допомогло. Швидким кроком вона підійшла до моєї парти.

– Я не така дурна, як ти думаєш, – сказала вчителька і показала пальцем на підлогу. – Підними це і дай сюди.

Вона розгорнула папірець і вголос прочитала, що я написав. Потім звела очі – спершу на мене, а тоді на Ельсу.

– І вам обом не соромно? – спитала вона. – Ви знаєте, що так нечесно?

– Я нічого не зробила, – сказала Ельса.

– Так, це все я, – підтвердив я.

– А чого ти вирішив допомагати Ельсі, коли вона тебе про це не просила? – спитала вчителька.

Що я мав їй відповісти? Що я закоханий у Ельсу і мені стає тепло від однісінького погляду на неї? Що в мене був шанс побачити на перерві її усмішку?

– Ну, Фреде, – мовила вчителька. – Що скажеш?

– Нічого, – відповів я. – Є шведи, що вміють мовчати. Але Ельса ні в чому не винна.

– Як я можу в це повірити? – спитала вчителька.

Аж тут підвелася Ельса.

– Ви, пані вчителько, можете вірити в що завгодно! – крикнула вона. – Але мені нічого більше сказати. І я не хочу сидіти тут і слухати, як мене звинувачують у тому, чого я не робила. Вона вдарила лінійкою по парті так, що та розбилася надвоє. Потім Ельса випростала спину й вийшла з класу, майнувши своїм наелектризованим волоссям.

Того дня це був останній урок, тож їй не треба було повертатися.

– Ну й дурепа, – сказав Конрад.

– Цить! – гримнула вчителька. – Я думаю, Ельса сказала правду. До того ж вона має слухність: не можна допускати, щоб хтось когось несправедливо у чомусь звинувачував. Ніколи в житті. Завтра я перепрошу її. Покладіть зошити з математики на стіл і йдіть додому.

Вона якось здивовано впилася очима в розбиту лінійку. Потім потягла мене, хоч і зовсім легенько, за вухо.

– А ти зостанься, – мовила суворо.

«Агов! Ялинки тут!»

– Що сказала вчителька? – запитав Оскар, коли я вийшов надвір.

Він стояв, насунувши на самі вуха шапку, біля флагштока і чекав мене. А щоб не задубіли на морозі ноги, підстрибував.

– Сварила мене.

– Ну й правильно, – сказав він.

– Атож, – згодився я.

– Це ж треба бути таким незграбою, щоб скинути додолу пенал, – сказав він і усміхнувся. – Підеш зі мною на Великий пагорб кататися на санчатах?

– Ні, – відповів я. – Мені треба навідатися до ялинок.

– А, скоро ж Різдво, – сказав Оскар. – Про який різдвяний подарунок ти мрієш?

– Про тата, – відповів я. – І шоколадку.

– І ковзани, – сказав він.

– І губну гармошку, – додав я. – Але це не дуже важливо.

– Так, є дещо важливіше, – мовив він.

– Атож, – погодивсь я.

Оскар ще кілька разів підстрибнув, підморгнув, і тоді наші стежки розійшлися. Що означало те підморгування? Може, він побачив у мене на обличчі моє потайне бажання? Тобто усмішку якою обдарує мене людина з кучерявим волоссям і сильними руками. Людина, що гугнявить. І яка, напевно, вважає мене бовдуром.

Учителька була до мене доброзичлива. Вона визнала, що я найкраще в класі знаю математику. Але мій вчинок просто ганебний. Та все-таки вона мені вибачила.

– Що це на тебе найшло? Якесь божевілля, не інакше, – сказала вона. – Хоч у теперішні часи в цьому немає нічого дивного. Але якщо ти й далі так поводитимешся, то до тебе не прийде ніякий гном.

– А він і так не прийде, – сказав я й опустил очі на її грубуваті чобітки.

Потім учителька поплескала мене по плечу, пронизала своїми каштановими очима й попросила: коли хтось поцікавиться, що вона мені сказала, то я маю відповісти, ніби вона була розгнівана й дала мені добрячого прочухана.

– Обіцяю, – мовив я.

«Якесь божевілля» – це було саме те, що я відчував. Я майже закохався в учительку. Попри нашу різницю у віці.

Коли я прийшов до ялинок, уже почало смеркати, хоч була лише третя година дня. Гранфош, що продавав ялинки, підхопив мене попід руки й кілька разів підкинув угору, щоб зігріти.

Пара з його рота кудлатою хмарою звисала йому на груди, як борода у гнома.

– Добре, що ти прийшов, – зрадів він. – У тебе гарно виходить закликати.

– Дякую, – сказав я. – Приємно чути.

Саме так, як правило, говорять дорослі. Але я відчув, що мені стало трішки тепліше. Потім я заходився гукати:

– Ялинки! Тут повно ялинок! Із самого лісу! Купуйте, поки ще є!

Гранфош жив у тому самому будинку, що й ми. Він був кременний і сильний, а долоні мав завбільшки з лопати, якими відгортають сніг. Але в нього була хвора нога. Він тягнув її, коли йшов. Через те його й не взяли до війська.

– Не було щастя, так нещастя допомгло, – казав він.

Мені певним чином також допомгло. Бо я завдячував Гранфошовій нозі.

Я виймав із купи, яка лежала на землі, нові ялинки і клав їх на сніг так, щоб люди могли ходити довкола них і роздивлятися з усіх боків. І відціюкував на них зайве гілля.

Я обрубував стовбури внизу так, щоб ялинки можна було поставити у хрестовину. Я брав гроші, оскільки добре вмів рахувати. А ще допомагав покупцям, якщо вони хотіли, віднести ялинки до них додому.

За це Гранфош мені платив, а люди давали чайові. А ще мені діставалося гілля та обрубки ялин, яке потім ми з мамою закидали вдома в камін та в кахляну грубу. Це було добре. Так я бодай чимось забезпечував родину.

Мені подобалися пахощі хвої та живиці.

А ще мені подобався Гранфош.

– Ти працюєш за десятьох, – сказав він. – Невдовзі станеш багатою людиною.

– Стараюсь, як можу, – відповів я.

– І що тоді купиш?

– Діамантове намисто знайомій дівчині, – відповів я.

Це його розсмішило. Він любив жарти. З ним можна було говорити майже про все. Але треба було говорити так, ніби жартома.

– Йой, – сказав Гранфош. – Напевно, це якась особлива дівчина.

– Ще б пак. Вона гугнявить, – сказав я.

І тут Гранфош вибухнув сміхом. Потім він побачив якусь пані в шубі та хутряній шапці, яка ходила навколо ялинок і придивлялася до них.

– Вона твоя, – сказав він і кивнув головою. – Здається, там можуть бути непогані чайові.

Я підійшов до пані і вельми діловито вклонився.

– Добрий вечір, – привітався. – Пані, ви, мабуть, вибираєте ялинку? Яку саме хочете?

– О, – відповіла пані. – Я хочу, щоб вона була гарна.

Пахощі вищого світу

Деякі люди хотіли невеличкі й ріденькі ялинки. А деякі віддавали перевагу густим, з міцними гілками. Дехто цікавився, чи є такі ялинки, що густі лише з одного боку, щоб їх можна було поставити в кутку.

Я помітив, що люди часто звертали увагу на ті ялинки, які були чимось на них схожі. Тож окинув пані досвідченим оком.

– Ану стривайте, – мовив я. – Зараз я знайду вам таку ялинку, як ви хочете.

Я покопався в купі, що лежала на землі.

– Як вам оця?

Я вибрав високу ялинку, до міри загусту, з красиво завуженою верхівкою.

Пані обвела її поглядом.

– Саме така, як мені треба.

Я відцюкав унизу кілька гілок і зробив зарубку, щоб ялинка краще вбирала воду.

– Ось так, – мовив я.

Пані заплатила за ялинку. Я вручив гроші Гранфошеві. І він дав мені мою частку, десять відсотків. То легко було підрахувати.

– А ти можеш віднести мені її додому? – запитала пані.

– Запросто.

Гранфош сказав, щоб я вже не повертався, а біг додому, до мами.

– Їй тепер нелегко, бо вона сама, – додав він.

– У неї є я, – сказав я і взяв ялинку на плече.

– Атож, – погодився він. – Нехай тобі щастить з діамантовим намистом. Та й завтра можеш не приходити.

– Дякую, – мовив я.

Ялинка була важка. А її треба було віднести в кінець Великої вулиці. І хоч мене пробирав холод, я спітнів. Хвоя колола мені потилицю. Але коли я подумав про шинку й ковбасу, ялинка полегшала. Хоч думати про таке було наївно. Навряд чи цього року буде так багато різдвяних наїдків, оскільки всі продукти видавали за картками.

Але ж думати можна завжди.

До того ж можна буде трохи розщедритися і щось купити. Коли ми дійшли до під'їзду, де жила пані, я подумав про битки і марципанове порося, що лежало спиною в шоколаді. Мені довелося самому нести ялинку аж на шостий поверх, бо вона не влазила в ліфт.

Я поставив ялинку у великій кімнаті, сперши її до стіни.

– Все решту зробить мій чоловік, – сказала пані.

Вона засвітила кришталеву люстру, що висіла на стелі. Люстра засяяла всіма кольорами веселки. І пані також засяяла.

У вухах у неї були блискучі сережки. Коли вона зняла шапку, то стала схожа на фею, хіба що була вища зростом. Вона дивилась на ялинку й усміхалася. Мабуть, уявляла собі, як на ній висять ялинкові прикраси і світяться свічки.

– Правда ж, ялинка дуже гарна? – спитала пані.

– Так, – відповів я.

– Тільки б швидше закінчилася війна, – додала вона.

– Так, – я зітхнув, бо подумав про тата, який не приїде додому на Різдво, і про Ельсу, яка зі злості

розбиває лінійки і, певно, після того випадку ніколи більше не захоче мати зі мною нічого спільного.

Але раптом мої похмурі думки розвіялися. Бо пані підійшла до мене. І я враз відчув, як гарно вона пахне. Немов якась літня лука, де водночас зацвіли геть усі квіти.

– Ось. І дякую за допомогу, – мовила вона й дала мені банкноту.

– Це дуже багато, – сказав я.

– Та ні, – заперечила вона.

– Тоді дякую і до побачення, – попрощався я.

Я вклонився і вже ступив кілька кроків до передпокою, але потім обернувся.

– Можна понюхати ще раз? – спитав я.

– Що понюхати?

– Те, що пахне. Від нього стає радісно на серці. Я зроду не нюхав нічого кращого.

– Це звичайні парфуми, – сказала вона.

Пані принесла флакончик із парфумами. Маленький кришталевий флакончик, на дні якого ще було трохи парфумів.

– Бери собі та й будеш радіти, коли захочеш, – сказала вона. – А це тобі за те, що ти такий молодець.

І вона простягла мені шоколадку «Марабу», на обгортці якої були намальовані дві добродушні корови, що паслися на літній луці.

Звідки вона знала, що я люблю шоколад?

– Щасливого Різдва, – сказала вона і ще більше, ніж раніше, стала схожа на фею.

– Щасливого Різдва, – відповів я.

Танець зі шваброю

Дорогою додому я минав ринок і на тому місці, де стояв Гранфош, набрав повен лантух гілля і трісок. Вулиці були темні, безрадісні, бо цієї зими ніде не горіли ліхтарі. І на вікнах висіли чорні маскувальні штори, щоб ніякі бомбардувальники не загляділи будинків із повітря.

Але в нашому будинку світилося. Мама вже була вдома.

У неї грав патефон. Сама вона танцювала по кімнаті зі шваброю.

Притискала її до себе й мовби пливла, перебуваючи у сні, з якого не хотіла прокидатися. Пісня називалася «Cheek to cheek», тобто «Щока до щоки».

– «I'm in Heaven», – співав Фред Астер*. Саме на його честь я й отримав своє ім'я.

– Привіт, – мовила мама, побачивши мене. – Я танцюю, щоб зігрітися. Але ні до чого доброго зі шваброю не дотанцюєшся.

– Не так, як із татом? – спитав я.

– Не так, – відповіла вона.

Мама любила танцювати з татом. То було тоді, як вони зустрічалися. Але тепер черевики, в яких тато танцював, стояли в гардеробній кімнаті і тужили за його ногами. Ми також тужили. Але ми тужили не лише за його ногами, а й за цілим татом.

– А може, він усе-таки приїде на Святвечір? – спитав я.

– Ні, він написав, щоб ми його не чекали. Мовляв, так вирішило вище керівництво.

– Дурна війна, – сказав я.

– Чорт забирай цю кляту війну, – мовила мама й пожбурила швабру в куток.

– Ти вилаялася, – зауважив я. – Так не можна.

– Якщо це стосується війни, то можна.

Мама подивилася на татову фотографію, що стояла на кахляній грубі. І на свою, яку я поставив поруч. На тій фотографії вона тримала руку на своєму круглому животі й усміхалася, бо в неї в животі був я. Тепер вона не усміхалася. Та однак тримала руку на животі .

– Як би мені хотілося, щоб він приїхав, – сказала вона й зітхнула. – Бодай на кілька годин.

– Від любові стільки туги, – сказав я і теж зітхнув.

– Атож, – мовила вона. – Коли любиш, то ніби радієш і сумуєш водночас.

– Саме так, – погодився я.

Я брызнув краплю парфумів з флакончика собі на вказівний палець і тицьнув їй під ніс.

– Понюхай, – сказав я. – Правда ж, гарно пахне?

– Дивовижно, – відповіла вона. – Де ти це взяв?

– Мені дала пані, яка купила ялинку, – відповів я. – Вона була схожа на фею.

Тож тепер у нас усе владнається. А на ці гроші ти можеш купити щось на різдвяний стіл. І гіацинтів, бо вони теж гарно пахнуть.

Я віддав мамі банкноту, яку отримав від тієї пані.

І мама мене обійняла.

– Ми матимемо на Різдво все, що треба. Навіть якщо вдома будемо тільки ти, я і мій живіт. Може, виймемо різдвяні ясла?

– Виймемо, – відповів я.

Ми поставили ясла з дерев'яними фігурками так, щоб тато міг дивитися на них зі свого місця на кахляній грубі. Як-не-як, а це він їх змайстрував. Так гарно вмів майструвати хіба що Ісусів тато.

Мама дивилася на дитину.

А я дивився на двох корівок.

Вони були схожі на корівок із шоколадної обгортки. Коли я подумав про шоколадку, у мене аж слинки потекли. Прибережу її на Святвечір. Може, мамі дам три квадратики. Або два. Потім мама сіла на канапу доплітати те, що почала, а я вдягнув піжаму, почистив зуби і шаснув у гардеробну кімнату, щоб погомоніти з вентилятором.

– Тебе, здається, щось гнітить? – прошепотіло там. – У тебе був поганий день?

– І добрий, і поганий, – відповів я. – Сьогодні одна фея купила в мене ялинку.

Це добре. Але сталося дещо страшенно погане.

– Що саме?

– Пам'ятаєш, я розповідав тобі вчора про дівчину?

– Це та, в яку ти трішки закоханий?

– Так. Я нечесним способом хотів допомогти їй на іспиті з математики.

Нишком від неї. Аби тільки її розвеселити. Але все зірвалося. І тепер вона лютує так, що трощить лінійки.

– У любові завжди треба бути чесним, – сказав вентилятор.

– Ну, і що ж мені тепер робити?

– Поговори з нею.

– Я боюся.

– В любові нема чого боятися. Ти маєш бути готовий чимось жертвувати.

– Можливо, – сказав я. – Коли ти приїдеш додому?

– За першої слушної нагоди. Як тільки той ідіот з чорними вусиками порачкує назад. Ти почистив зуби?

– Так.

– Тоді добраніч. Бувай.

І голос зник. Напевно, повернувся в Норланд. А мені треба було лягати спати. Я лежав і думав про те, що можна пожертвувати задля любові. А придумавши жертву, я схопився з ліжка й старанно загорнув її в сторінку, яку висмикнув з давнього числа журналу «Карл-Альфред».

Потім я пішов назад до своєї кімнати і знов ліг у ліжко.

Цієї ночі я бачив найкращий у світі сон. Мені снилося, ніби посеред майдану стояла велика ялинка і на ній палахтіла сила-силенна лампочок. На вікнах уже не висіли маскувальні штори, на них горіли красиві святкові свічі. А на даху взуттєвої крамниці сиділа пані, якій я продав ялинку, й усміхалася так, наче сама влаштувала всю цю красу.

Згодом та пані полетіла геть.

То було дивовижно.

Але ще дивовижніший був різдвяний стіл, що чекав на мене, коли я зайшов у велику кімнату.

На ньому було повно всіляких лагоминок, шинка, ковбаса, холодець і хрін з червоним буряком. Я наївся вволю. А потім ум'яв ще вісім битків. «Бо вони самі просилися в рот», – подумав я.

І тільки-но тато збирався ставити «Cheek to cheek», як я прокинувся і зрозумів, що це був лише сон. Мені хотілося плакати, я був дуже сердитий на ідіота з чорними вусиками.

Адже це він у всьому винен.

Скелет у шафі

Наступного дня я вирішив бути відважним. Вистежив, коли Ельса після першої перерви заходила до класу. І взяв її за руку. Але відразу ж і відпустив. Рука в неї була наелектризована так само, як і її кучеряве волосся.

Пожертва задля любові лежала в мене в кишені.

– Ельсо, – мовив я.

– Ну? – спитала вона й зупинилася.

Вона дивилася мені у вічі. Її очі були синьо-сірі. Чи зелені. Я не витримав того погляду.

– Ти... – почав я.

І тут мій запас слів вичерпався.

– Що таке, Фреде? – спитала вона.

Що я мав відповісти? Мені хотілося сказати щось гарне. Аби вона зрозуміла мій справжній намір. Мовляв, учора сталося не так, як гадалося. Якби сталося інакше, вона б, либонь, усміхалася.

– Я можу дістати задешево ялинку, – сказав я.

Вона насупила брови. Вигляд у неї був такий, ніби вона ось-ось покладе мене тут у коридорі, біля скляної шафи зі скелетом, на лопатки.

– Ні, дякую, – відповіла вона. – У нас уже є ялинка. Але навіщо ти вчора таке вчудив? Саме ти? Щоб мене осоромити? Ти так мене зневажаєш? Чи чого? Можеш на це відповісти?

Я не міг нічого сказати.

– Тому що... – почав я. – Тому що... ет, нічого.

Від тепла, що струмувало від неї, в мене почервоніло обличчя. Тож я рвонув у туалет і вмився холодною водою. Навряд чи я заслуговував якої-небудь медалі за відвагу.

На перерві я подався з Оскаром купити моток ізоляційної стрічки, якою він обмотував свою ключку для гри в гольф з м'ячем.

Добре було на якийсь час відлучитися зі школи.

– Чорт, як можна бути таким боягузом, – сказав я. Я вилаявся, бо поблизу не видно було нікого з дорослих.

А ще тому, що війна гриміла майже у всій Європі.

– Ти маєш на увазі щось конкретне? – спитав він.

– Ні, – відповів я. – Та в кожному разі треба вчитися хоробрості.

– Атож, – погодився він. – Щоб відстояти нашу честь.

– Саме так, – сказав я.

Ми підійшли до скляної шафи зі скелетом. Іноді його виймали звідти, щоб ми могли вивчати маленькі химерні пальці на ногах, крутити його худезні руки й рахувати кістки на хребті.

Але найчастіше скелет був замкнутий. Він дивився западинами від очей на всіх, хто проходив мимо. Ключ від скляних дверей лежав на шафі зверху. Ніхто не думав, що ми це знали.

Але ми знали.

– Якщо я вилізу тобі на плечі, то дістану його, – сказав я.

– Гаразд, – відповів Оскар і зігнувся.

Діставши ключ, ми відімкнули двері. Скелет усміхався, ніби ожив від думки, що з ним відбудеться щось нове. Оскар вийняв із кишені штанів моток ізоляційної стрічки. І відкусив звідти чималенький шмат. Тоді ми приклеїли його під отвором, де колись був ніс. Здорово! Шмат ізоляційної стрічки дуже скидався на смішні вусики того ідіота, що розпочав війну.

Ми створили власного скелетного фюрера.

Фюрера, на якого можна було тицяти пальцями і з якого можна було сміятися.

– Тепер він наче не такий пихатий, – сказав Оскар.

– Так, – погодився я. – Стоїть, як мертве дурне опудало.

Але все-таки краще його замкнути.

Ми замкнули. Щоправда, ключ назад на шафу не поклали.

Ми сховали його в надійне місце. В кишеню моїх штанів, де лежав флакончик парфумів. Якщо хтось захоче прибрати вуса, то йому доведеться розбити скло.

– Цікаво, що вони скажуть? – спитав Оскар.

– Нехай кажуть, що завгодно, – відповів я. – А нам шкодувати нема чого.

Ми забігли в туалет, що був неподалік, і залишили у дверях шпарину. Невдовзі ми побачили, як біля шафи скупчилися школярі. Вони тицали пальцями і сміялися, достоту так, як ми й гадали.

Нас мали відпустити раніше, ніж звичайно, бо це був передостанній день перед різдвяними канікулами. І останній урок.

Учителька загадала нам намалювати щось цікаве. Але я написав Ельсі листа. І крапнув із флакончика на папір трішки парфумів.

Вибач. Не думай, що я кинув записку навмисне, аби зневажити тебе.

Зовсім навпаки. Сподіваюся, ти любиш корів.

Я не підписав, від кого лист. Вона й так зрозуміє. Тієї миті, як я закінчив писати, у коридорі почувася директорова хода. Більше ніхто не вистукував так лунко підборами.

Здавалось, ніби його черевики грали марш. Тоді все стихло. Він смикнув двері і зайшов у клас. Спершу він мовчав. Навіть не привітався. Не сказав: «Добридень, діти. Як ваші справи сьогодні?». Він тільки стояв, окидаючи нас поглядом. Нарешті спитав:

– Хто це зробив?

– Що зробив? – озвалася учителька.

– Шкоду! – гримнув він. – Хтось приклеїв скелетові вуса!

Учителька дивилася на нього. На кулаки, що то стискалися, то розтискалися. На підборіддя, що випиналось, як шухляда з письмового столу.

– Може, це не так і страшно, – сказала вона.

– Я так не думаю, – заперечив директор. – Я вбачаю в цьому нерозумний виклик чужій державі.

І я хочу з'ясувати, хто має за це відповісти.

Я трохи повернув голову в бік Ельси, щоб підбадьоритися.

– Я, – мовив я.

– Що? – спитала учителька.

– Це я зробив, – сказав я голосніше й підвівся. – І ні про що не шкодую.

– А я йому допомагав, – сказав Оскар і так само підвівся. – І також не шкодую.

– Але це я все придумав, – уточнив я.

Директор підступив до мене. Права рука в нього була випростана, наче він хотів дати мені ляпаса. Та вчителька кинулася до нас і стала поміж мною й ним.

– Це мої учні, – мовила вона. – Я сама про все подбаю.

– Глядіть мені, – засичав директор. – Вони обоє повинні отримати догану. А отому треба знизити оцінку за недотримання порядку і дисципліни. Я особисто проконтролюю це.

Він глипнув у мій бік і вийшов з класу.

Мене охопила гордість. Я став струнко. А коли покосував на Ельсу, то побачив, що вона дивиться на мене. Тепер я помітив: очі в неї зелено-сірі.

– Он воно що, – сказала вчителька. – У тебе, Фреде, вже входить у звичку робити шкоду.

Можете, діти, збирати речі і йти додому. А ви з Оскаром лишіться і почекайте своїх доган.

Вона сіла за стіл і заходилася писати – поволі і гарним почерком. Раз по раз вона позирала на мене.

– Ти, певно, розумієш, що я не можу врятувати оцінки за недотримання порядку і дисципліни, – сказала вона.

Ми отримали свої догани. Вона поклала їх у конверти, заклеїла і підписала.

– Прошу, – сказала вона. – Завтра ви повинні принести їх назад. З маминим чи татовим підписом.

Виходячи з класу, я запхнув листа й пакетика Ельсі в парту.

Біля дверей ми з Оскаром зупинилися.

– До побачення, пані вчителько, – сказали ми й низько вклонилися, обидва водночас.

Ви знаєте чого нам хочеться

– Ну й халепа! В передостанній день перед канікулами – догана! – сказав Оскар.

– Атож, – сказав я. – Але те, що ми зробили, того варте.

– Цілком. Хоч мама не зрадіє.

– Моя також. Вона дуже не любить, коли хтось порушує порядок і дисципліну. Але, може, повеселішає, як понюхає ось це.

Я вийняв із кишені флакончик, що дала мені пані, якій я продав ялинку. На сонці вона аж зблиснула.

– Що це?

– Понюхай.

Я відкрутив скляну пробку й підставив флакончик йому до носа. І хоч нюхав її Оскар, та я стояв і уявляв, як пахнуть літні квіти, трави, море й надія на ліпші часи. Оскар втягнув у себе пахощі парфумів.

А потім ще раз.

– Гм, – мовив він. – Якийсь надзвичайний запах.

– Так, але не видихай усього флакончика. Я подарую його мамі на Різдво. Правда ж, від цього запаху поліпшується настрій?

– Звичайно. Може, даси трохи і для моєї мами? Мені треба буде її чимось піддобрити перед тим, як вона розкриє конверт. Де ти взяв ці парфуми?

– Мені дала їх фея з Великої вулиці, – хихикнув я.

Я пирснув кілька крапель парфумів на його брудний носовичок і розповів, як я продавав ялинки і про сон, який мені привидівся: про свічки у вікнах, про різдвяні страви і фею, що сиділа на даху взуттєвої крамниці.

– Так, ніби вона туди залетіла, – додав я. – Вона сиділа край даху, баламкала ногами і усміхалася. Що на це скажеш?

– Не знаю.

– Так дивно, що людина уві сні поводитьсь, як дитина.

– Але все-таки це був чудовий сон.

– Так, але якийсь дитинний. Тепер підемо до затоки. Але спершу кудись заглянемо.

Ми подалися до взуттєвої крамниці. Я мав там дещо купити. Воно коштувало мені частки мого заробітку на різдвяних ялинках.

– Що ми тут будемо робити? – спитав Оскар, коли ми прийшли на затоку.

– Те, що часом роблять діти, – відповів я.

Затока замерзла. Влітку тут від причалу вирушали у шхери пароплави. А рибальські човни запливали сюди зі своїм уловом. Але тепер крига була така товста, що рибалки мусили пильнувати, щоб не пробити об неї дно. Чималу латку затоки було розчищено для катання на ковзанах. А решта все лежало незаймане й біле, схоже на величезний аркуш паперу, на якому пишуть листи.

– Ходімо, – мовив я.

Ми випростали спини, як солдати, і помаршували: попереду я, а відразу за мною Оскар з ключкою для гри в хокей за плечима. Ми дріботіли по снігу, мов ті горобчики. Іноді трохи відстрибували вбік.

Потім знов ішли, ледве переставляючи закоцюблі ноги. А як зробили те, що задумали, на снігу постали здоровенні, витоптані ногами, літери: **ВИ ЗНАЄТЕ, ЧОГО НАМ ХОЧЕТЬСЯ**

– Годиться, – сказав я. – Тато казав, що все вирішує вище керівництво. Сподіваюся, це допоможе.

– Так, – згодився він. – Якщо над затокою пролітатиме фея щастя.

– Ага, або якщо коли-небудь гляне вниз Господь Бог.

– Точно. Або як пролітатиме мимо на своїх крилатих оленях гном.

Ми засміялися. Ми зробили все, що могли, щоб розвеселитися, хоч уже були задорослі для того, аби вірити в небилиці. Що ще ми могли вдіяти? Якби не це, то наше життя було б набагато сумніше.

Час було розходитися і нести додому свої конверти.

– До завтра, – попрощався я.

– Па-па.

Я непокоївся, що скаже мама. Хотілося вірити, що вона зрозуміє. Але голова в неї забита купою інших думок. І сьогодні був такий день, коли вона стомлювалася більше, ніж звичайно, бо пізно закінчувала роботу.

Чекаючи маму, я варив суп.

Відтоді, як мама влаштувалася на роботу в трамваї, я перетворився на фаната супів. У них здебільшого були капуста і картопля, цибуля й трішки молока. І лише дрібочка солі, бо її видавали за продовольчими картками.

Я накрив на стіл, налив у графин воду і поклав біля маминої тарілки конверт, де було написано БАТЬКАМ.

Потім я вмоствився в те синє крісло, де сидів тато, коли хотів заспокоїтися. Я сидів там і дихав.

– Усе залежить від того, як ти вдихаєш і видихаєш, – любив казати тато. – Якщо дихати поволі і спокійно, то можна розслабитися.

Мама прийшла додому стомлена. Та ще й сердита. Якийсь старий кретин присікався до неї за те, що вона жінка: мовляв, жінки не повинні працювати кондукторами.

– Чортове луб'я, – лайнулася вона й кинула уніформу на підлогу. – І що ми їстимемо на Різдво, коли в нас продуктів як кіт наплакав?

Вона обхопила руками живіт, наче вже відчула, яка вона тоді буде голодна.

Потім мама зиркнула на суп і накритий стіл.

– Йой, синку, – мовила вона. – Ти справді знаєш, як підбадьорити людину, коли їй найбільше потрібна підтримка.

– Саме цього я й не знаю, – сказав я і тицьнув пальцем на конверт.

Мені здавалося, що краще з'ясувати все відразу.

– Що це? – спитала вона.

– Догана, – відповів я.

– А можна її прочитати після того, як я поїм?

– Ні, читай зараз, – відповів я.

Вона розірвала конверт держачком супової ложки. Потім сіла край столу, тримаючи аркуш перед собою. Вона читала цілу вічність. Що там учителька написала? Либонь, цілий роман? По маминій щоці скотилася сльоза. А мама ніколи не мала звички плакати.

– Я знаю, – озвався я. – Вибач. Я вчинив негарно.

– Це не тому, – сказала вона.

– Тоді чому?

І вона прочитала, що було написано на аркуші.

Догана

Сьогодні вашому синові Фреду винесено догану за те, що він приклеїв гітлерівські вуса на скелет у шкільній шафі.

Через це Фредові занижено оцінки за недотримання порядку і дисципліни.

На вашому місці я ним пишалася б. Поставте, будь ласка, підпис, який засвідчить, що ви з цим ознайомилися.

Ліна Лундстрем, класний керівник класний керівник

Ім'я та підпис батьків

– Я пишаюся, – мовила мама. – І тато буде пишатися, коли довідається про це.

Вона взяла ручку й вивела на догані своє ім'я.

Потім ми вечеряли.

– Не знаю, чи їла я коли-небудь такий смачнючий суп, – сказала мама.

– Я також, – сказав я.

Усе було спокійно й гарно доти, доки я пішов лягати в ліжко. Я вже стягнув з ноги одну шкарпетку, як згадав щось таке, від чого в мене заболів живіт. Я

спробував дуже спокійно подихати, але це не допомогло. Мені треба було поговорити з вентилятором.

– Мама каже, що ти пишатимешся, коли дещо довідаєшся, – сказав я. – Але я хочу поговорити про інше.

– Про що ж?

– Людина від любові стає нервовою?

– Так. Але буває і навпаки. Що ти маєш на увазі?

– Я сховав у парту тієї дівчини, про яку я тобі вже говорив, один подарунок.

Ну, це та дівчина, в яку я трішки закоханий.

– Так.

– У неї отакенні м'язи на руках.

– Хіба це погано?

– Ні, це здорово. Але я загорнув свій подарунок у сторінку з газети «Карл-Альфред».

– Он як.

– Ти ж знаєш, які в Карла-Альфреда здоровенні м'язи. Може, вона подумає, ніби я зробив це для того, щоб її подратувати.

– І ти за це переживаєш?

– Так, і за це теж. Вона дуже вразлива. А що як вона прочитає мого листа вголос перед цілим класом?

– Ти так думаєш?

– Ні.

– Ну ось. А втім, певні ризики все-таки є. Але зараз я більше не маю часу говорити. Мені треба дещо залагодити. Бувай, хлопче.

– Бувай, тату.

Мені здалося, що він запихтів своєю люлькою.

А то просто загуло в трубах.

Париж міститься прями́нічко над Ельсиною головою

Директор перехопив мене, коли я наступного ранку підстрибцем ішов коридором. Я запізнювався. Річ у тім, що я довго дивився на закоцюблого снігура, який сидів на гілці, і роздумував про Ельсу.

Цікаво, чи їй сподобається лист. Я думав про те, що, може, взагалі нема чого йти до школи.

– Яке щастя, що ти мені попався, – засопів директор.

Сам я не міг назвати щастям зустріч із ним.

– Ху-ух, – мовив я, мов індіанець, що потрапив у полон.

– Я вчора дещо забув, – вів далі директор.

– Вибачте, – мовив я. – Але ми вже маємо догани. Учителька не любить, коли ми запізнюємося.

– Це не забере багато часу.

Він намагався говорити спокійно, та я відчував, як він увесь кипів. Що він задумав? Побити мене тепер, коли не було поблизу вчительки? Чи повісити головою вниз, причепивши за гачок для одягу на стіні?

– Що ви забули, пане директоре?

– Забрати в тебе ключ.

– Який ключ?

– Не роби з мене дурня! Ти знаєш, про який ключ ідеться. Якщо ти мені його не віддаси, то доведеться вибивати в шафі двері. І потім дорого буде їх лагодити. А ти знаєш, хто за це заплатить? Твої мама й тато. Невже ти справді цього хочеш?

Я цього не хотів. Ми й так ледве зводили кінці з кінцями. Я уявив, як наші злиденні різдвяні страви перетворюються на купу остогидлих рахунків.

– Ні, – відповів я.

Я знехотя вийняв з кишені ключ і поклав йому в руку.

– Добре, – сказав він. – Ти показував учора вдома догану?

– Так.

– Що сказали твої батьки?

– Тата вдома немає. А мама плакала.

Директор посміхнувся.

– Ось бачиш, як ти засмутив свою маму, – сказав він.

Але коли директор уже відійшов досить далеко, я крикнув:

– ВОНА ПЛАКАЛА ВІД ГОРДОСТІ! До речі, пане директоре, якщо ви відліпите вуса, це вам нічого не дасть. Однак усі, хто тільки гляне на скелет, щоразу їх згадуватимуть!

Тоді я щодуху помчав до свого класу.

Це був непоганий початок дня.

Хоч би як директор зловтішався, а моє було зверху.

Коли я зайшов у клас, всі учні уже попіднімали кришки на партах. Так було завжди в останній день перед канікулами. Ми прибирали в партах. Учителька загадала нам акуратно викласти усе з парт й забрати те, що не потрібне буде в другому півріччі.

Цим учителька нагадувала маму, яка в усьому любила порядок.

– Чого ти так запізнився?

– Я говорив з директором, – відповів я.

– Он як, – сказала учителька. – Тепер прибери у своїй парті.

– Зараз приберу.

Я почав із того, що зіжмакав деякі невдалі малюнки. Тоді запхнув і їх, і підручник з математики в наплічник. Але далі я не міг зосередитися. Бо коли скоса глянув на Ельсу, то побачив, що вона робила: крадькома, схиливши голову під кришку, вона читала мого листа!

Як же довго вона його читала!

Я боявся дивитися. Але все-таки дивився.

Її чоло перетинала зморшка. Та, що з'являється тоді, коли людину obsідають великі проблеми.

Що тепер буде? Може, Ельса піднесе руку вгору, помахав листом і заявить, що вона отримала ще одну ідіотську записку від телепня, який сидить праворуч?

Ні, вона згорнула записку й сховала в портфель. Потім узяла в руки пакетик і подивилася на обгортку з Карлом-Альфредом з накачаними м'язами. Я навіть

не уявляв собі, про що вона думала. За якусь мить вона і той пакетик сховала в портфель, поклала кілька дрібничок назад у парту й закрила кришку саме тоді, як учителька сказала, що в цьому році прибирання завершено.

Учителька запалила з нагоди адвенту чотири свічки, що були в підсвічнику на столі. Якби все було, яку попередні роки, то вона прочитала б щось про Різдво, а тоді роздала б нам табелі.

Але тепер вона повісила на стіні карту Європи.

– Такий вигляд мала Європа перед війною, – сказала вона. – Я хочу, щоб ви це пам'ятали. Хоч би як воно все закінчилося.

Ми одне за одним показували на карті різні міста. Це чимось скидалося на церемонію похорону, коли люди поважно підходять до труни, в якій лежить бабуся.

Увесь час мені здавалося, що хтось дивиться на мене. Але щоразу, як я повертав голову, Ельса спокійно дивилася поперед себе.

Легко уявляти будь-що, коли тобі хтось подобається. Згодом надійшла черга виходити до карти Конрадові. Він мав показати Париж. Але замість цього став корчити з себе блазня. Вимахував туди-сюди указкою, ніби фехтував.

Урешті-решт він кінчиком указки тицьнув у Польщу.

– Мені хотілося б, щоб ви бодай трохи щось думали, – сказала вчителька. – Невже ти, Конраде, справді не знаєш, де Париж?

– Яке це має значення? – відповів він. – Фраєр його однак загарбає.

– Фюрер, – ледь чутно поправила його вчителька. – І сподіваюсь, цього не станеться. Сідай на місце. Ельсо, іди до карти й покажи Париж.

Ельса приставила указку до потрібної червоної крапки. Париж містився прямісінько над її кучерявою головою.

– Та це всі знають! – крикнув Конрад.

– Усі, крім тебе, – сказала Ельса.

Вона промовила це так голосно, що всі почули. Конрад почервонів як рак. А коли вона поверталася на своє місце мимо нього, то шепнула йому на вухо щось таке, від чого він почервонів ще дужче.

Вчителька трішки засмутилась, як засмучуються люди, коли виходить не те, що їм хотілося. Вона кивнула головою на купу конвертів.

– Певно, пора вже роздати табелі, щоб у вас нарешті почалися різдвяні канікули, – сказала вона. Учителька викликала нас до столу по черзі. І тисла нам руку. Ми брали табелі, кланялися або робили кніксен і виходили з класу.

Я бачив, як пішли Оскар та Ельса. Але мені треба було лишитися і подякувати за догану. Я це відчував.

– Дякую вам за те, що ви написали, – сказав я. – Мама була рада.

– Це добре. Нині людям потрібно трішки радості.

– А ще я хочу сказати, що ви – найкраща вчителька, яка в мене будь-коли була.

– І скільки ж їх у тебе було?

– Дві. Та все ж...

– Дякую тобі, Фреде. Побачимося в новому році. Тепер іди.

Мабуть, Ельса тебе чекає. Принаймні останні півуроку вона не зводила з тебе очей.

Я вже рушив до дверей.

– Щасливого Різдва, – сказала вчителька

– Щасливого Різдва, – відповів я.

Перед тим, як вийти надвір, я понюхав парфуми з флакончика, що подарувала мені фея щастя.

А ще я зробив так, як радив тато: намагався дихати якомога спокійніше.

Незначна воєнна травма

Коли я вийшов надвір, більшість учнів ще товклися на шкільному подвір'ї. Так, ніби вони не дуже втямили, що почалися канікули. Усі скупчилися біля флагштока, серед них були Оскар та Ельса.

– Дурень! – сказала вона, тільки-но я підійшов ближче.

– Знаю, – відповів я.

– Не ти. Я про нього! – вона кивнула на Конрада. – Він звів нанівець закінчення півріччя.

– Хіба це я? – спитав той.

– Так, зіпсував настрій!

І тут Конрад загилив ногою сніг і обсипав ним Ельсі пальто.

А потім обернувся до тих, що стояли довкола них.

– А ви знаєте, як буде ЕЛЬСА У ПАРИЖІ задом наперед? – крикнув він.

Усі це знали. Але він не вгамувався.

– Це буде ІЖИРАП У...

Більше він не встиг. Бо тоді я ударив його в живіт, не тямлячи, що роблю.

Так роблять усі закохані.

Я не хотів, щоб її ім'я хтось спотворював. Ані задом наперед. Ані помилково.

Через те я не подумав, що Конрад – найдужчий у класі. Коли він оговтався від несподіванки, що це я вдарив його, то десь за дві секунди влупив мене просто в ніс. Спершу я не відчував нічого. Потім щось відчув. І сів додолу. На очі навернулися сльози.

На сніг крапала кров. І коли я торкнувся до носа, рукавичка почервоніла.

– Я не хотів так сильно вдарити, – сказав Конрад.

Він був схвилюваний. Так мені здалося. Зі сльозами в очах людина не дуже добре бачить. Мабуть, він боявся, що я побіжу показувати носа учительці.

– Геть звідси! – сказала Ельса.

– Саме так, – додав Оскар.

Тож Конрад поплентався з подвір'я. Потім озирнувся й мовив:

– Чорт, мало не забув – веселого Різдва!

Ельса достеменно знала, що роблять з розбитими носами. Набравши в свою носову хустинку снігу, вона приклала її мені до ніздрів. Від холоду ніс мовби загорівся. Та я не хотів, щоб вона забирала руку.

– Задери голову і затисни пальцями ніздрі, — сказала вона.

– Ти, мабуть, знаєшся на носах, – сказав Оскар.

– У мого брата з носа часом іде кров, – пояснила вона.

Я стояв із задертим носом. Ген угорі я бачив небо. Воно було сіре. Ніякі феї там не літали. Але й бомбардувальники – також.

– Як я втраплю додому, якщо мені треба так тримати голову? – запитав я.

У кожному разі я спробував говорити. Швидше за все не говорив, а гугнявив. До того ж коли я говорив, текла кров. Солона, як сіль.

– Я проведу тебе, – сказала Ельса. – А ти краще помовч.

– Ти знаєш, де він живе? – спитав Оскар.

– Ні.

– Тоді я піду з вами, – сказав він.

Але перш ніж іти, я повинен був трохи спокійно постояти з затиснутими хустинкою ніздрями.

– Досить і двох хвилин, – сказала та, що зналася на носах.

Оскар засік час.

Тільки-но він сказав «УЖЕ», Ельса забрала хустинку, і ми пішли. Через мій розбитий ніс ми йшли, ледве-ледве переставляючи ноги. З одного боку від мене ішов мій найкращий друг, з другого – дівчина, яку я любив настільки, що пожертвував задля неї своїм носом.

– Дякую, що ти мене захистив, – сказала вона.

Я хотів сказати «нема за що». Але Ельса приклала палець мені до губів, щоб я нічого не говорив. Відчуваючи її руку на своїй губі, я думав: «Звичайно, я, мабуть, програв. А водночас і переміг».

Час од часу Оскар казав: «Тут ліворуч» або «А тепер праворуч». А загалом було тихо. Сніг порипував під подошвами чобіт. І в повітрі витало безліч запитань. Скажімо: «Чи сподобався Ельсі мій лист?». Або: «Чи не думає вона, що я якийсь ненормальний?».

Коли ми майже прийшли до ринку, Оскар зупинився.

– А важко йти з задертою головою? – спитав він.

– Ага.

Він мав слухність. Від такого ходіння боліла потилиця. І я стомився дивитися в небо. Оскар повернув обличчя до тієї, що зналася на носах.

– Ти не думаєш, що йому вже можна йти як звичайно?

– Так, тепер можна йти нормально, – відповіла Ельса.

– Чудово, – сказав Оскар. – Тоді ти сам утрапиш додому.

А мені треба купити гіацинт для мами. Очевидно, справжні друзі завжди відчувають, коли їм треба іти. Він штурхонував мене кулаком у плече.

– Побачимося після Різдва, – сказав він. – Бережи носа.

– Звичайно, – сказав я.

Оскар ішов і насвистував «Рудольфа з червоною пикою» (Популярна різдвяна пісня про оленя на ім'я Рудольф).

Так дивно було залишитися наодинці з Ельсою. Вона все ще тримала мене під руку, ніби я не при своєму розумі.

– Як ти почуваєшся? – спитала вона.

– Краще, – відповів я.

– Дякую за лист, – сказала вона. – Він гарний. Особливо те місце, де «зовсім навпаки».

– Він вийшов короткий, – зауважив я.

– Короткий, але гарний, – сказала вона. – Я думаю так само.

– Про що?

– Про тебе. Не думай, що ти мені не подобаєшся, навпаки. Більше не було чого з'ясовувати. Ми йшли поруч, і нам було радісно. Потім знайшли Гранфоша, бо він обіцяв мені дати одну ялинку з тих, що залишаться.

– Хай йому грець, що в тебе з носом? – перше, що він спитав.

– Пусте, незначна воєнна травма, – прогугнявив я.

– Ти ба, – мовив він, пересміявшись. – Яку ялинку ти хочеш?

Вибір був невеликий. Більшість ялинок були страшненькі. Я показав пальцем на велику з кривими, ріденькими гілками внизу.

– Верхівка дуже непогана, – сказав я.

– Я можу її відрубати, – запропонувала Ельса.

Вона поклала ялинку на пень-колоду. І взяла не пилку, а сокиру. Потім одним ударом відрубала ялинку саме там, де треба.

– Ну й дівчина! Це їй ти хочеш купити діамантове намисто?

– Так.

– Вона того варта на всі сто.

– Я знаю.

Ельса ще й допомогла мені нести ялинку додому. Вона боялася, що мені в носа потрапить хвоя. А тоді підтягла її по снігу до дверей нашого під'їзду.

– Щасливого Різдва, Фреде, – мовила вона. – І дякую за пакетик.

– Може, розгорнеш його?

– Ні, почекаю до завтра. Гарна обгортка.

– Ага, мені подобаються такі м'язи.

Ельса обняла мене, щоб показати, яка вона сильна. А потім подивилася на мене своїми зелено-сірими очима.

– Не дивися так. Я схожий на чуперадло.

І тут вона вийняла з портфеля кишенькове люстерко. Кругленьке, з синьою кришечкою.

– Прошу, – мовила вона. – Це тобі від мене на Різдво.

Коли ти глянеш у нього, то побачиш того, кого я люблю. Бувай. Я не зводив із неї очей, поки вона зникла з поля зору. Тоді пішов додому.

– Що в тебе з носом? – спитала мама, коли мене побачила.

– Пусте, незначна воєнна травма, – усміхнувся я.

Я доусміхався до того, що з носа знов потекла кров.

Губна гармошка, ковзани ... і ще дещо

Наступного дня мама пішла на роботу ще о четвертій ранку. Та передусім вона мене обійняла – то були мої перші різдвяні обійми.

– А ти поспи, – сказала вона. – Я повернуся десь о третій.

Її вигляд нагадував, що вже Різдво. Вона вдягнула до уніформи червону, як у гнома, шапку. А ще в неї були червоні очі, бо вона прибирала і пізно лягла спати.

Коли вхідні двері зачинилися, я підтягнув маскувальні штори. Надворі світив місяць і мерехтіли зірки, тож мені стало веселіше.

Я ліг на канапу, дивився на них і думав про обійми. Про те, як по-різному обіймаються мама та Ельса. Хоч мені подобалися обійми обидвох.

Я заплющив очі й щосили сам себе обійняв.

Вийшло щось зовсім інше.

Потім я вийняв люстерко, яке мені подарувала Ельса, і відкрив його. Я намагався побачити себе таким, як вона казала. Людиною, яка може подобатися. Але побачив усього лише сонне хлоп'яче обличчя з травмованим носом.

Тоді я заплющив очі. І знову заснув.

Прокинувся я вже тоді, як розвиднілось.

Я приніс із горища хрестовину й картонну коробку, де було написано Різдвяні ялинкові прикраси. Я закріпив ялинку в хрестовині й повісив на неї прапорці, кошачки з горішками, барвисті скляні кулі, паперових ангелів, яких сам витинав, солом'яну зірку на верхівку і багато різдвяних свічок.

Після цього я загорнув у папір флакончик парфумів для мами. І подарунок для тата, який він отримає, коли приїде додому. Якщо це справді станеться.

Далі я вже не знав, що робити. Тож подався до гардеробної кімнати, щоб побажати щасливого Різдва у вентилятор.

Я став перед черевиками, в яких тато танцював.

– Без тебе буде нелегке Різдво, – сказав я. – Сподіваюся, тобі там усе-таки добре. Еге ж?

Ніхто не відповів. Але тато завжди казав, що мовчання – знак згоди, тож я повів далі:

– Чудово. Мене обняла та дівчина. Ну, ти знаєш яка. І подарувала мені люстерко, щоб я дивився на себе. Це добре?

Вентилятор усе ще мовчав, либонь, погоджувався.

– А от мама плаче іноді, коли думає, що я не бачу, – розповідав я. – І тоді вона ще більше сердиться. Та це від любові.

Бо вона тужить за тобою. Ще б пак!

У вентиляторі зашуміло. І зашурхотіло. Начебто осіннє листя застрягло в решітці вентилятора й тріпотіло на протязі.

Я чекав. Але відповіді знов не було.

Я спантеличився. Очевидно, в тата дуже багато роботи.

Він же казав про це минулого разу.

– Я просто хотів побажати тобі щасливого Різдва, – мовив я. – Щасливого Різдва!

Про всяк випадок я проказав ті слова тричі. Три – щасливе число.

Мама перевдяглася. На ній була червона сукня з лискучої тканини. Я теж причепурився – в білу сорочку й краватку-метелик, схожу на пропелер. Та ще й гарно пахнув. Бо причесався, бризнувши на голову татової туалетної води для волосся з синьої пляшечки, що стоїть у шафіці у ванній кімнаті.

Свічки горіли на ялинці та в підсвічнику, якого я змайстрував на уроці праці.

Біля різдвяних ясел стояв пряниковий будиночок, якого ми з мамою спекли вчора ввечері. Він був зовсім крихітний, бо майже всі продукти видавали за картками, щоб під час війни вистачило всім.

– Ісус може там гратися, як трішки підросте, – сказав я.

Мені здалося, що тато з фотографії, яка стояла на кахляній грубі, усміхнувся.

Ми вже поїли кашу і попили різдвяний напій з чорної смородини та виноградного соку.

– До ковбаси приступимо зараз чи згодом? – спитала мама.

– Напевно, почекаємо, -- відповів я. – Щоб не луснути.

– Твоя правда, – згодилася мама і погладила свій живіт.

Від цих слів стало легше на душі. Наче перед нами стояла гора лагоминок, і ми могли вибирати, що завгодно. Та насправді в нас більше не було нічого. Через цю чортову війну багато чого не вистачало.

– Може, розберемо подарунки? – спитав я.

– Ану ж.

Я отримав темно-синій светрик з білими зірками – мама сама його сплела. Він нагадував нічне безхмарне зимове небо. Також мені дісталися ковзани й губна гармошка, про яку я мріяв.

– І є ще один подарунок, – мовила мама.

Вона хвильку помовчала, щоб мене взяв нетерпець.

– У тебе буде братик або сестричка. Але це ти отримаєш трохи згодом... Від мене й від тата. Хоч тато ще нічого не знає.

Тоді я схилився до мами і побажав щасливого Різдва створіннячку, яке жило в неї всередині.

Я приклав вухо до живота, намагаючись почути яку-небудь відповідь. Але я її не почув. Напевно, це був не найкращий день для того, щоб отримувати відповіді від найближчих родичів.

Мама мовчки погладила мене по голові. У кахляній грубі тріщали поліна.

А я думав про братика або сестричку, яку мені подарують. Про те, як я буду розповідати малечі смішні історії та гратиму на губній гармошці. І співатиму колискових пісень, щоб вона засинала.

– Люлі, люлі, люлі-лю, люлі, люлі, люлі-лю, – заспівав я, вистукуючи пальцями такт на маминому животі.

Я з усіх сил старався якось поліпшити настрій дитинці, що там була.

Потім настав час вручити мамі подарунки, що я наготував. У першому пакету лежав браслет, якого я зробив зі шматини шнурка та хтозна-скільки гаєчок, що ми з Оскаром познаходили в купі металобрухту і відтерли до блиску за допомогою знаменитого засобу для чищення «Відьма на мітлі».

– О, дякую, – мовила мама і вдруге за цей день обійняла мене.

– Це так, дрібничка, – сказав я. – Далеко не золотий браслет. А от тепер – справдешній сюрприз.

То був кришталевий флакончик парфумів.

– Парфуми радості від феї, яку мені пощастило зустріти, – сказав я.

Настав момент для третіх обіймів!

– Я не знаю, що б я без тебе робила, – сказала мама.

– І я, – сказав я.

Тільки вона втерла по краплі за кожне вухо, як з подвір'я долинув якийсь страшенний гуркіт. Він прокотився луною між стінами будинків і з тріском припинився.

Тоді знов щось почало гудіти.

– Що це там за ідіот? – буркнула мама.

І рішуче підійшла до вікна.

Майор Будь-ласка

Мама відсунула чорну штору й відчинила вікно.

– Ви з глузду з'їхали? – крикнула вона. – Як можна зчиняти такий гуркіт? Хіба не знаєте, що сьогодні Святвечір?

– Знаю! – долинув із подвір'я захриплий голос.

Там стояв військовий мотоцикл з коляскою. Гуркотів мотор. А голос належав водієві у шкіряній шапці та окулярах для їзди на мотоциклі. Він підняв одну руку й незграбно махнув твердою рукавицею.

– Фреде! Едіт! – гукнув він. – Допоможіть мені!

– Едвін! – скрикнула мама і похитнулася, ніби в неї запаморочилась голова.

– Тату! – загорлав я.

Бо то справді був тато.

Коли ми прошкребли йому окуляри, що взялися морозом, він моргнув. Я обійняв його. Здавалось, я обіймав сніговика. У колясці біля нього сидів якийсь бородань в офіцерській шапці. Він зовсім не ворухився.

– Любі мої, – мовив тато слабеньким, але радісним голосом. – Як добре, що я вже тут! Ану, Фреде, гайни до Гранфоша й попроси, нехай прийде сюди і віднесе мене в хату. Бо сам я не здужаю й пальцем поворухнути.

Він так довго їхав по морозу, що тепер не міг розігнути ніг. Вони в нього були мов загіпсовані. Я відчув це, коли постукав по них пальцями.

– Зараз гайну, – сказав я.

Я біг так швидко, аж гуло. Бо в голові крутилося одне: «А що, як це сон? Тоді краще повернутися назад, перш ніж я прокинуся».

Коли я привів Гранфоша, тато все ще розтавав від маминих поцілунків та обіймів. У нього вже порожевіли щоки.

– А що з тим будемо робити? – спитав Гранфош, кивнувши головою на бороданя в колясці і піднімаючи тата.

– З оцим майором? – перепитав тато. – Нехай поки що тут посидить.

Гранфош завдав тата на плечі, як мішок картоплі.

Він майже не сопів, хоч сходити треба було на четвертий поверх.

Коли Гранфош садовив тата в крісло перед кахляною грубою, тато вже міг згинати ноги. Мама відчинила втулки на кахляній грубі, щоб у кімнаті стало тепліше. Тато сидів, усміхався і розтавав.

– Я позичив мотоцикл в ординарця, – сказав він. – На жаль, я зовсім на трішки, бо завтра мушу бути вже на місці.

– Але все-таки ти тут, – сказала мама. – Це просто якесь диво.

– Так, диво, – додав я.

Нам із мамою довелося стати перед ним, щоб він міг на нас дивитися. Адже його так довго не було вдома, що він майже забув, які ми на вигляд. Я відчував, що тепло з кахляної груби припікає мій зад.

– Найгірше те, що ти виріс, – сказав мені тато.

– Це не так вже й погано, – відповів я, бо був одним із найменших у класі.

– А ти вся чогось сяєш, – сказав він мамі.

– Фред подарував мені парфуми радості, – усміхнулася мама.

Тоді татові заманулося їх понюхати. Вона підставила свою щоку йому до носа.

І поки він удихав у себе ті приємні пахощі, вона влучила момент і похвалилася йому, що має для нього в животі різдвяний подарунок. І тут по татових щоках потекли сльози, наче в нього щось заболіло.

– Який я щасливий, – мовив він. – Які ми щасливі.

Тато підвівся з крісла, бо тепер його ноги по-справжньому нагрілися. Він пригорнув маму до грудей і кивнув мені, щоб і я підійшов. Потім заходився нас погойдувати туди-сюди, мовби на світі не було ніяких вусатих ідіотів.

Раптом мама здригнулася.

– Лишенько, ми ж забули про того дядька! – скрикнула вона.

– Про якого дядька? – запитав тато.

– У колясці, – відповіла мама. – Ми його навіть не запросили.

– А, майора, – мовив тато. – Мабуть, нам краще зійти вниз і подивитися на нього. Він обіцяв почастувати нас чимось їстівним.

І ми всі втрюх спустилися на подвір'я.

Дядько сидів так, як ми його й залишили. Сидів і ні мур-мур. Навіть не глянув на нас, коли ми підійшли. Він був закутаний, як мумія, в сіру армійську ковдру. Офіцерська шапка була міцно прив'язана під підборіддям, щоб її, бува, не здуло вітром. У нього були червоні щоки й довга біла борода.

– Хто це? – спитав я.

– Майор Будь Ласка, – відповів тато. – Я підібрав його, як заїхав до двоюрідного брата на хутір. Коли ми зняли з майора шапку і маску гнома та розкутали ковдру, то побачили, хто то такий. Власне, то всього-на-всього був мішок, повен найдивовижніших лагоминок: хліба, масла, сиру, свіжої шинки, яблук і всіляких ковбас.

– Тепер ходімо додому святкувати Різдво, – сказав тато.

Ми в цілковитій тиші піли і їли все, чим пригостив нас той майор.

Час од часу тато підводився і нюхав мамині парфуми. Раз по раз мама сміялася і гладила себе по животу, хоч ніхто не казав нічого дуже смішного. А я виглядав з-за різдвяної ковбаси, аби впевнитися, що тато сидить за столом, на своєму звичайному місці.

Після вечері тато отримав решту своїх різдвяних подарунків.

Мама подарувала йому довгі кальсони, які сама сплела, з червоним серцем ззаду.

– Щоб ти всім тілом відчував, як я тебе кохаю, – сказала вона.

Потім мама дала йому мій табель, скручений у трубочку і обв'язаний червоною стрічкою.

– Що це таке? – спитав він і тицьнув пальцем на оцінку з дисципліни.

Тоді мама розповіла про вуса, які я приліпив на скелет. І як розлютився директор. І що їй написала вчителька.

Тато засміявся і пригорнув мене до себе.

– Оце так подарунок! Оце так Різдво! – вигукнув він.

– А ось іще один, – сказав я.

Я вручив татові останній пакет. У ньому була нова щітка для чищення взуття. І бляшанка чорного крему «Viking».

– Ти точно знаєш, чого людині хочеться, – сказав він.

Потім він приніс свої черевики, у яких завжди танцював, почистив їх і завів патефон. Коли Фред Астер почав співати, тато запросив маму на танець.

Я ліг на канапі і вийняв з кишені люстерко, що мені подарувала Ельса.

Тільки-но я глянув у нього, як задзвонив телефон.

– Візьмеш слухавку? – спитала мама, бо їй не хотілося відривати свою щоку від татової. – Хто це може телефонувати в такий час на Святвечір?

Тримаючи в руці люстерко, я взяв слухавку.

То була Ельса.

– Привіт, – сказала вона. – Знаєш, що я роблю?

– Ні.

– Я їм шоколад. Найсмачніший у світі шоколад. Я просто хочу подякувати.

А ти що робиш?

– Дивлюся на себе в люстерко.

– Тоді ти бачиш там того, хто мені подобається, – сказала вона.

І тут сталося щось дивне. Якщо не зважати на ніс, то я побачив когось такого, хто мав дуже непоганий вигляд. До того ж він усміхався так, що мені відібрало мову. Здалека я чув, як Фред Астер співав «I'm in Heaven».

– Агов? Де ти? – спитала вона.

– I'm in Heaven, – відповів я. – Це означає: Я в небі.

– Та я знаю, – відповіла Ельса. – Побачимося завтра?

– А чом би й ні, – відповів я, а тато й мама все танцювали й танцювали біля ялинки.

Переклад Галини Курпи.

Примітки:

Ст. 1 - Шведське слово «fred» перекладається як «мир».

Ст. 11 - Фред Астер (1899 – 1987) – американський актор і співак.